РЭАНІМОВА

газэта суполкі імя М.Багдановіча **№ 4 1989**

У пошуках выйсьця з нацыянальнага тупіку,-парушана духоўная гармонія ў зьнішчанага фашызмам ды сталінізмам нашага народу,-- мы зьвяртаемся да веры ў Бога.

Гэты нумар нашай газэты мы прысьвячаем адраджэньню духоўнасьці,увядзеньню ў царкву і касьцел беларускай мовы.

Калісьці набажэнства вялося на беларускай мове. З таго часу захаваліся цудныя канты на старабеларускай мове,якія выконвала ў былой уніяцкай Базыльянскай царкве харавая капэла студэнтаў БДУ пад кіраўніцтвам Маргарыты Лапкоўскай...

Навучаныя горкім вопытам гісторыі,цяпер мы з асьцярогай адносімся да экспэрыментаў з грамадзтвам.Лічым,што наша мова таксама вартая для размовы з Богам. Першым зьбеларусіў Сьвятую Біблію Францыск Скарына.Ёсьць на мове Сьвятое Пісаньне,малітоўнікі,песеньнікі і спэцыяльная літаратура,але ад народу яе скрываюць.

Неацэнны ўклад у беларускую літаратуру ўнесьлі ксяндзы-пісьменьнікі Андрэй Зязюля,Янка Быліна,Адам Станкевіч,Казімер Сваяк,Язэп Германовіч...

Любоў да Бога і да Беларусі-- дзьве тэмы гарманічна спалучаюцца ў іх творчасьці."...Мы павінны дайсьці да зразу,што калі адкінем хрысьціянства з руху нашага народнага,то гэты рух расплывецца ў золкай міжнароднасьці і этычнай развязласьці,Не пакідайма мовы роднай,каб ня ўмерлі.Не пакідайма рэлігіі глыбокай нашай,каб не загавець душой..."пісаў кс.Сваяк да брата 1.04.1911г.

"Народ наш вялікі,а лічыцца найменшым.Няхай і я -- сын яго-- такім буду.Народ наш нешчасьлівы,бяз сучаснасьці пэўнай,бяз будучыны яснай -- але глыбокі ў жыцьці сваім ціхім,скрытым, сьлепым.Няхай і з маім так будзе жыцьцём:глыбокасьць духа,шырокасьць сэрца,агонь мовы і песьня..." дзёньнік "Жоея маёй мыслі,сэрца і волі"Казімера Сваяка запіс ад 5.05.1915г.

Вяртаньне да Бога рэальнае. Паэты,а сярод іх шмат пачаткоўцаў,зьвяртаюцца да Бога ў вершах.Упарта змагаюцца веруючыя за касьцёлы ды цэрквы.

Але круціцца кола функцыянераў, зьнішчаюцца сьвятыні,магілы продкаў,цяжка спыніць,загамаваць гэтае варварства.

Да духоўнай спадчыны нашых продкаў вяртаемся мы са шчырай верай,што іх душы на тым сьвеце моляцца за адраджэньне Беларусі,як моліцца наш беларускі ксёндз Уладзіслаў Чарняўскі ў сваёй парафіяльнай малітве за Беларусь і за беларускую моладзь,якая ўзьнялася на змаганьне за родную мову.

Хто мы такія?

скарочана

Беларусы!Мы вялікі народ,нас дванаццаць мільёнаў,шырока раскінуліся мы і спрадвеку жывём тут.Гэта наш край,наша старонка. Калісьці ў нас было сваё гасударства,скрозь чутно было нашу беларускую гаворку.У ёй пісалі законы,разьбіралі справы па судох,вучылі ў школах,друкавалі кнігі,праўлялі набажэнствы ў цэрквах ды касьцёлах і ўсе размаўлялі панашаму:і чыноўнікі,і папы,і паны над панамі,і вялікія князі,што правілі гасударствам.

Праз соткі год жылі мы так, не даваючыся нікому;але ўрэшці перамаглі нас палякі і запанавалі ў нашай беларускай старонцы.Жывём мы паміж палякаў і вялікарусаў і маем шмат крыўды ад іх.Бо ёсьць вялікарусы,што намагаюцца,каб мы забыліся на ўсё сваё,беларускае,выракліся яго ды зьвярнуліся ў вялікарусаў, гаварылі б і жылі паіхнему.

Ёсьць і палякі,каторыя таксама хочуць зьмяніць нас на свой капыл,каб і мы сталіся палякамі.

Аглянецеся:усё наша роднае,беларускае марнуецца,нішчыцца, зьнікае,бо яго забіваюць,яго прыглушаюць,ім пагарджаюць;а чужое пануе,мае сабе пашану і павагу.І --хто ведае?-- быць можа пройдзе колькі часу,і не пазнаем мы ані нашага краю,ані нашых дзяцей.І будзе скрозь усё чужое нязвычнае,а свайго роднага - нічога.

Дык няхай жа ня станецца так! Не пакінем сваё гаворкі,сваіх песьняў,сваіх звычаяў,-свайго кроўнага,спрадвечнага,беларускага;не адракомся, не забудзем, ня кінем на глум;будзем шанаваці,бараніць,дзецям сваім аб тое запаведаць.

Максім Багдановіч,1914-1915гг.

Жыве Беларусь!

Расьце беларускі нацыянальны рух,будзяцца да новага у л а с н а г а жыцьця забытыя ўсімі беларускія вёскі,будзяцца і пачынаюць пазнаваць сваё нацыянальнае імя нашы мястэчкі й гарады.Будзіцца аграмадны крывіцкі абшар родных гоняў,лугоў і лясоў,і ў песьнях народных песьняроў грыміць,што "ж ы в е Б е л а р у с ь"!

Хутка родзіцца вотклік песьням гэтым у сэрцы кожнага не загубіўшага свайго сумленьня беларуса.Уваскрасае беларускі народ і галосна гамоніць пра свае чалавечае права.

З-пад вякамі насыпанага пылу прабіваецца іскра нацыянальнай сьвядомасьці,разгараецца ў полымя і ярка пылае ў руху да нацыянальнага адраджэньня.

Гісторыя зрабіла крок уперад, і няма ўжо павароту назад.Ніхто ня можа стрымаць прачнуўшыйся народ ад разьвіцьця і вызваленьня свайго нацыянальнага "Я".Адраджэньне Беларусі можа ісьці толькі ўпярод і ўпярод.Гэта разумее кожны па-праўдзе культурны чалавек,і зразумее лёгка ўсякі,хто хоча зразумець і хто знае гісторыю адрадзіўшыхся ўжо народаў.

Няхай пеніцца злосьцю вусны ворагаў ж ы в о г а беларускага народу,няхай абкідваюць яны гразёй нашыя вялікія агульналюдзкія ідэалы.За гэта іх будзе судзіць гісторыя,і нам шкада часу займацца імі.

Наша задача другая:як мага болей выпаўніць за сваё жыцьцё грамадзкіх павіннасьцей,аддаць усе свае сілы агульнай справе так,каб з гэтай ахвяры наша Бацькаўшчына мела найболей карысьці.Гэтак кажа нам наш розум і наша сумленьне.

Мы павінны пакінуць пасьля сябе Бацькаўшчыну нашу не такой, як яна ёсьць цяпер--пагарджанай і беспрытульнай,а сьветлай сьветам уласнай культуры,яснай у сваёй сьвядомасьці,пэўнай сябе у сваёй чалавечай гордасьці.Мы павінны зрабіць тое,каб імя Беларусі кожны ўспамінаў з пашанай поруч з імянем другіх народаў.Тады толькі нашы патомкі будуць шанаваць нашу памяць і ня кінуць на магілу бацькоў сваіх пагарду за тое,што яны не варты імені чалавечага,бо таптали і зьневажалі найвячнейшыя правы жывога народа,таптали яго нацыянальную душу,а самі жылі трутнямі,дбаючы адно толькі пра сягоньняшні дзень і свае выгоды, ня рупячыся аб справы будучыні, справы ўсяго свайго народа і чалавецтва.

Цяпер,калі наш народ прачнуўся,наша найпершая задача --падняць як мага вышэй яго культурнае разьвіцьцё,ушанаваць той фундамэнт,каторы бы нішто не магло зрушыць ні цяпер,ні ў будучыні.Дзеля гэтага трэба ўсе сілы свае ахвяраваць на тое,каб тварыць і шырыць беларускае друкаванае слова,каб у беларускай кніжцы,у беларускай газэце беларус знайшоў усё,што яму патрэбна для душы і для цела.

Няхай жа кожны,хто жадае лепшай долі беларускаму народу,прыложыць свае рукі да гэткай працы.

Фабіян Шантыр

"Беларускі каляндар"1914г.
З захаваньнем правапісу крыніцы.

Ліст кс.Чарняўскага на сустрэчу ксяндзоў у Лодзі

Ня буду заглыбляцца ва ўсю хрысьціянскую мінуўшчыну Беларусі.Хрысьціліся мы з Усходу, з Візантыі.Мова літургіі—стараславянская.Мова пісьменства—беларуская.Берасьцейская вунія замест злучыць католікаў і праваслаўных на Беларусі,надалей раз'яднала беларускі народ. Чыя віна?Найперш таго,хто не дапусьціў уніяцкіх біскупаў да Сэнату ды глядзеў на вунію,як на веру сялянскую,як на пераходнае становішча да акаталічваньня ды палянізацыі Беларусі.У 1839 годзе зноўку беларусаў заварочваюць да расейскае веры.І як жа ўсё тое адбывалася трагічна!

Так "расейская" як пасьля "польская" вера была зьнявагай для беларускага народу.Першая сусьветная вайна аслабіла царскую імпэрыю,вызваліла шмат якія народы.Як Лазар,паўставаў беларускі народ,але яго падзялілі і не далі мажлівасьці паўстаць з мёртвых.Хто?Браты-суседзі,славяне.Суседзі бываюць добрыя і дрэнныя.Мелі мы і добрых і нядобрых.Народная прымаўка кажа: -Ня рабі таго іншаму,што табе ня міла...

Тым больш,народу,зь якім жылі гістарычна як браты ў Хрысьце.

На расейскай веры ўзрасло бязбожніцтва.Польскай верай заткнулі вусны "братам у Хрысьце"—беларусам.

Пасьля вайны 1914 году ксёндз арцыбіскуп Ропп,пазьней біскуп Зыгмунт Лазінскі і біскуп Матулявічус увялі ў касьцёл набажэнства на беларускай мове,найчасьцей толькі казаньне.Заба-ранялі.Былі здарэньні арыштаў сьвятароў,напрыклад,ксёндза Гадлеўскага.Сьвятароў зь Беларусі пераводзілі на польскія землі ці змушалі выехаць за мяжу.Беларускі сьвятар ня мог быць пробашчам над беларусамі. Так у 1937 годзе па загаду ваяводы Бацянскага выкінулі манахаў-Мар'янаў з Друі,хоць яны і не казалі казаньне на роднай мове.І ў той самы час пазвальнялі дванаццаць клерыкаў-Мар'янаў,беларусаў, з Вільні.

Скончыўшы ў Рыме навуку,вярнуліся да пастарскае працы на "крэсы" мой дзядзька Францішак Чарняўскі ды доктар К,Кулак.

Кулаку далі прыход на Гродзеншчыне.Пасьля вайны тут панаваў голад ды тыфус.Уся вёска ў прыходзе Кулака жыла ў зямлянках, хварэла тыфам. Едзе ксёндз Кулак да грабя Велепольскага ды просіць дапамогі,просіць дрэва на пабудову.Той адказвае яму: "Навошта ксёндз умешваецца ў такія справы? Няхай тыя беларускія сьвіньні паздыхаюць як найхутчэй,сюды прыедуць з Польшчы палякі."

Ксёндз атрымаў дапамогу праз Варшаву,але зразумеў,чаму пры такім аўтарытэце войтаў і начальнікаў пастарункаў на вёсцы, [illegible] дазваляліся жахлівыя бойкі.

Аднога заб'юць,іншага пасадзяць у турму,усцей будзе на крэсах "беларускіх сьвіней". Іхняе мейсца зоймуць асаднікі-палякі.Чаму падкрэсьліваю гэта? Бо і цяпер польскія сьвятары пастаўлены над паствай.З 1939 году няма на Беларусі польскае школы.Рацавітыя палякі павыехалі.Затрымаліся толькі "касьцельныя" палякі ды невялікі працэнт сапраўдных палякаў.Кажу "палякі касьцельныя",маючы на ўвазе тых, каго сьвятары змушваюць малітвы казаць па-польску.Іначай не ахрысьцяць дзіцяці, ня прымуць да споведзі,не дадуць шлюбу.Сьвятары злуюць,калі вернуючыя ня ўмеюць размаўляць на польскай мове:у Солах,у Астраўцы,ды амаль ва ўсіх прыходах Беларусі.У такі спосаб сваім аўтарытэтам ксёндза прагнуць спалянізаваць насельніцтва Беларусі. Было здарэньне, калі маладая ўмела пацеры па-беларуску,ксёндз казаў:"Я такіх пацераў ня прызнаю,пакуль не навучышся па-польску,шлюбу ня дам!"

Іншыя таксама дамагаюцца: -Навучы дзяцей чытаць і пісаць па-польску.Катэхізм выдалі і шырацЬ -- расейскія літары,а польскія словы.Аднаго разу дзеці мне сказалі пра такі катэхізм:"Мы так не разумеем!" Каб палякам такі катэхізм: польскія літары,а расейскія ці нямецкія словы!Такім чынам:пацеры чужыя,касьцёл чужы,вера чужая,ксёндз чужы... Маці Божая чужая?...Пан Бог - ня наш,а польскі...Ані пацераў,ані песьні ў касьцёле,ані ведаў асновы веры Хрыстовай... Старэйшае пакаленьне сьпявае ў касьцёле пацеры па-польску, а зьмовішча з моладзьдзю,вытлумачыць дзецям не навучыліся.

Адсюль страшэнная рэлігійная абыякавасьць.

Скалечаны народ,як той нешчасьлівы,што трапіў паміж зладзеямі.Сярод абыякавых духоўнікаў знайшоўся адзін самарытанін міласэрны Рымскі кардынал,які сказаў:"Польскія ксяндзы са сваёй сьмерцю хочуць пахаваць каталіцызм у Беларусі,і Польшчы ня ўтвораць,і вернуючых загубяць."

Навукоўцы,літаратуразнаўцы супрацоўнічаюць між сабою.

Ксяндзы ж на Беларусі такія шляхотныя,што гэтае мовы"хамскае" ўжываць ня хочуць,хоць амаль усе тут нарадзіліся.

Некаторыя кажуць,што беларускі малітоўнік спалілі бы,у рукі не ўзялі б.

Ці ж добра гэтак пагарджаць сваёй паствай,яе мовай,культурай? Хрысьціянства паўсюдна дапамагае народу,падтрымоўвае народную духоўнасьць,а ў нас—не.

А ўсё зло ідзе зьверху,ад галавы.Хіба што тут і прычына ў пачынаньнях сёньняшніх сьвятароў на Беларусі.А чаму?Таму што ў пантыфікальным календары напісана:Пінск —гэта Польшча,Заходняя Беларусь—гэта Крэсы Усходнія.Трэба іх палянізаваць!Але ж і прадстаўнікі Ватыкану падпісалі Гэльсінскую дэкларацыю.Таму і няма касьцельнае адміністрацыі, іерархіі на Беларусі.Пад час польскае акупацыі Заходняе Беларусі палякі мовілі так: "Ні ў якім разе не дапусьціць беларускае мовы да касьцёла,адзіная апора польскасьці на крэсах —польска-каталіцкі касьцёл!"

А Пан Езус пасла́ў вучыць справядлівасьці."Пазнай у чалавеку свайго брата,а будзеш міла́ваны"...Дык памажэце нам стаць на хрысьціянскія ногі, дапамажыце беларускім каталікам мець свайго біскупа, адміністрацыю,сэмінарыю,а давядзеце,што вы нам браты ў Хрысьце.

Пытаньне ксёндзу Уладзіславу Чарняўскаму ў час спатканьня вясной гэтага году:

-Якое месца рэлігіі ў адраджэньні Беларусі?

-Мы спадары на сваёй зямлі,а не якія пэцкалі.Як у лесе,так у касьцёле.З вялікае хітрасьці,што Бога няма,сучасная моладзь пакруціць сабе галовы. Ці можа быць што бяз прычыны? Не.Бяз прычыны нічога ня бывае.Не бяз прычыны Чарнобыль!

Ці можна зьмешваць розныя народы?Нельга.Народы розьняцца.Але прызнаньне,што ёсьць Бог лучыць усе рэлігіі.Шавінізм з хрысьціянствам несумяшчальныя.
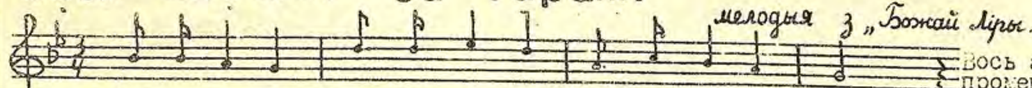
У будучай Беларусі бачу веру каталіцкую і праваслаўную. Паміж праваслаўем і каталіцтвам не павінна быць нянавісьці,абрады розныя—праваслаўны і каталіцкі,а мова—адна,беларуская.Гэта і павінна яднаць.

На добры лад трэба адчыняць супольную сэмінарыю для праваслаўных і каталіцкіх сьвятароў ды агульныя прадметы выкладаць разам.Мова ў сэмінарыі павінна быць толькі беларуская.

Грэе сонца,шчырэе сьвітаньне.
Толькі ў Вішневе творыцца цуд:
тут сьвятар беларускі літаньне
адмаўляе адзін за свой люд.

Ужо вырак на нас падпісаны.
Ужо зьбіраецца нам зьнікнуць пара.
Але нітачкай зь небам зьвязаны
грэшны люд праз свайго сьвятара.
Ні багацьця,ні славы,ні мовы.
Да сапраўднай галечы дайшлі.
І ня цямяць бяз веры галовы,
што адсюль адраджэньне душы. М.

вось апошні за гарамі

Вось апошні за гарамі
промень сонца згас.
Госпадзе, застанься з намі,
не пакінь ты нас.

Бо ідуць з начною цемрай
злыдні, сум і жах,
толькі Ты, наш Сторак верны,
праганяеш страх.

Пастухі авечак пояць
і вядуць дамоў.
Пастыр наш, вадой жывою
дух наш аздароў.
Зарнасьць адвярні зямную,
сэрца супакой;
Хай наш мірны сон пільнуе
добры ангел Твой.

Змрок халодны пакрывае
сонную зямлю.
Хітры вораг прыступае
нам псаваць ральлю.
Падкрадаецца зьнянацку -
шкоду нам зрабіць;
захавай Ты нашу працу,
як павінна быць.

Вось апошні за гарамі
промень сонца згас.
Госпадзе, застанься з намі,
цяжка нам ня раз.
Калі сьмерці ноч настане,
духу будзь сьвятлом,
і вазьмі нас ад блуканьняў
у нябесны дом.

на пачынаньне - малітвы - зранку

Госпадзі Ісусе Хрысьце, адзінародны Сыне адвечнага Твайго Айца, Ты мовіў найчысьцейшымі вуснамі Тваімі — без мяне ня зможаце тварыць нічога. Госпадзі мой, Госпадзі, зь верай у душы маёй і ў сэрцы ва ўсё, што сказаў Ты, прыпадаю да міласьці Тваёй: дапамажы мне, грэшнаму, гэтую справу дзеля Цябе самога споўніць, якую і пачынаю ў Імя Айца і Сына і Сьвятога Духа. Амінь.

Да Цябе, Уладыка, Чалавекалюбца, ад сну ўстаўшы прыбягаю і за справы Твае прыймаюся па міласэрдзю Твайму і малюся Табе: дапамажы мне ва ўсякі час і ва ўсякай справе і захавай мяне ад усякага злога ўчынку і д'ябальскай спакусы і ўратуй мяне і ўвядзі ў царства Твае вечнае, бо Ты ёсьць мой стварыцель і ўсякага дабра прамысьліцель і падацель, на Цябе ўся надзея мая і Табе хвалу ўзношу цяпер і заўсёды і ў вякі вечныя. Амін.

малітва сьпеў

Сьвяты Божа, Сьвяты моцны,
Сьвяты, а бязьмерны,
зжаліся над намі!

Ад нашэсьця голаду, агню
і вайны, барані нас, Божа!

Ад раптоўнай і неспадзяванай сьмерці
сьцеражы нас, Божа!

Каб ураджай нашай зямельцы
даць і яго захаваць,
Цябе молім, Божа!

Мы, грэшныя, Цябе, Бога, прасілі,
паслухай нас, Божа!

хрыстос

Сам—нясьцерпнае зьзяньне —
у зьзяньні,
сьмерцяй сьмерць растаптаўшы
ушчэнт,
Ён ішоў, незагойныя раны
на чале ірдзелі яшчэ...
У дзівосным сьвятым захапленьні
Богу Сыну малілася ўсё:
агарож прыдарожных камені,
маладых ячмянёў каласьсё,
Цёплы вецер, што згортваў з дарогі
вір пялёсткаў і сонечны пыл...
І трава, што прабітыя ногі
цалавала, схіліўшы сьцяблы...І.

...

О, Крыўя - не! Цябе ня зморуць.
Ты зноў засьвецішся знутры,
як па крывіцку загавораць
з табой Хрыстовы сьвятары.

Самотным прывідам сьвятару
ля канфармісцкіх пустыроў,
запальваю сьвятую мару -
стварыць крывіцкіх сьвятароў!

Зьніч

ён прыйдзе

Ён прыйдзе, інакш быць ня можа,
наш Месія новы Хрыстос.
Ён прыйдзе, бо спалены душы,
хоць сэрцы шчэ тлеюць,
ды топіцца ў брудзе
распусных чужынцаў
наш край і народ.

Ён прыйдзе, інакш быць ня можа,
бо зь Немана й Прыпяці
п"ём не ваду, а атруту.

Хрыстос Беларусі дасьць веру
ў ачышчаны храм і ўзыйдзе
на крыж, каб крывёю сваёю
нас адрадзіць. С.П.

благаньне

Божа адзіны сьвяты ўсемагутны,
край наш ад бедаў, навал заслані;
люд беларускі, вякамі пакутны,
зноўку да волі і шчасьця вярні.

Дай нам магутнасьць, адзінства
ды сілы,
каб адрадзіць і падняць Беларусь,
што зацкавана ля самай магілы
моўчкі стаіць, б'е паклоны камусь.

Шчырасьцю сэрцаў і розуму ўзмахам,
верай і воляю нашай кіруй.
Праўдай зьмяні ненавісную плаху.
Сэрцам благаем — даруй! В.С.

даруй

Даруй, о Божа, мне за ўсё,
што я рабіў ня так, як трэба,
што жыў, як тое парасё,
над галавой ня бачыў неба.

Даруй, што зь Іменем Тваім
я не будзіў дачасна сьпячых,
даруй, што быў сьляпым і злым
і шляху вернага ня бачыў.

Што я Цябе не заўважаў
сярод праяў жыцьця зямнога.
Цябе я часта пакідаў,
а Ты чыніў дабра мне многа.
Даруй, што Твой духоўны дар
я не лічыў узнагародай,
у чарадзе варожых хмар
губляў гадзіны, дні і годы.
Даруй мне, Божа, і пачуй
мой сьпеў, маё малое слова.
Ад злых шляхоў мяне ратуй
ды зьберажы ад духа злога.
А.Н.

паўз могілкі

Паўз могілкі мая дарога,
Штодня — заходам і сьвітаньнем
твой крыж вітаю адвітальна.
Даруй-даруй! Усё — ад Бога.

Рука ў жагнаньні стыне строга
над мейсцам нашага расстаньня.
А наўздагон — тваё маўчаньне.
Не наракай! Усё — ад Бога.

Самотных дзён у нас нямнога.
Ужо ўзыходзіць знак астральны
над мейсцам нашага спатканьня.
Прымі-прымі! Мне — ад Бога.

Малжонка

...

Чалавек можа
быць збаўлены
адной дабрынёю,
калі ён нават ня
ходзіць маліцца
у касьцёл або
у царкву. . .

за мову

Шчэ пазнаюць беларусаў па шчырасьці ў сьвеце,
Вочы да неба праз ноч, мой народ, узьнімай.
Божа! Ці ж годныя мы, каб за людства памерці?
Толькі самім ад сябе адрачыся ня дай!

Згублены мы між засохлых балотаў, прылукаў,
мовім на мовах чужых са сваімі дзяцьмі.
Божая Маці, ці ж вартыя мы сваіх мукаў?
Дух умацуй нам, каб мы засталіся людзьмі!

Не заслужылі цярпеньнем Вялікай Нядзелі,
не прывяла дабрыня ў Божага войска палкі...
Дык высылай нас, о Божа, на ганьбу, на зьдзекі,
мову тутэйшым палеткам і птахам пакінь!

У Наваградку

Фарны касьцёл у Наваградку пабудаваны ў 1712-23 на меісцы закладзенага ў 15ст., дзьве капліцы якога ўвайшлі ў кампазіцыю касьцёла. Тут хрысьцілі Адама Міцкевіча. Ягайла вянчаўся з Зоськай Гальшанскай. На мемарыяльнай дошцы ўся гісторыя Ягелонаў. У капліцы Боскага цела мемарыяльная пліта па заказу капталяна Яна Рудаміна ўстаноўлена ў 1643г. у памяць аб загінуўшых у баі пад Хоцінам у 1621г. суседзях і браце. 9 укленчаных фігур і Ян Рудамін, які застаўся адзін. Унізе фігуры туркаў з адсечанымі галовамі. Уверсе рэльеф Маці Боскай і лацінскі тэкст.

На дзядзінцы касьцёла магіла сёстраў-назаратанак, расстраляных фашыстамі ў лесе.

Сьціплы прыгожы касьцёл на суседнім пагорку з замкам першай сталіцы Вялікага княства.

Будынак Міхайлаўскага касьцёла ў будаўнічым лесе. На даху некалькі рэстаўратараў. І тых часта здымаюць на іншыя аб"екты. Цэглу на знадворкавую будову даюць для кладкі ўнутры памяшканьняў. Рэстаўравацца касьцёл будзе доўга.

На могілках у Наваградку сярод сьмецьця, адчынены магільныя склепы, з пахавальняў зьнікаюць труны. Адна магіла з надпісам на беларускай мове:

Ахвярнаму працаўніку Наваградзкай беларускай гімназіі 1923-1933 ад калегаў, прыяцеляў і вучняў

Миловъ Евгений Рафаилович

3.3.1887-31.5.1933

Быў матэматыкам, вывучыў беларускую мову за паўгода.

Помнік Адаму Міцкевічу, які стварыў Валерый Янушкевіч, не пастаўлены, недзе на складзе...

* * *

Касьцёл Сьвятога Казіміра ва Уселюбе, пабудаваны Неміровічамі ў стылю готыкі ў 1433г., не занесены ў Збор помнікаў архітэктуры Беларусі.

У 60-я гады, пры Хрушчове, касьцёл ператварылі ў спартыўную залю, але настаўніку зьявілася Матка Боская і ён адмовіўся працаваць у той залі. Улады вырашылі касьцёл спаліць, але ніхто, нават бяздумныя дзеці, не згаджаўся паліць касьцёл.

Падпальшчыка знайшлі ў Навагрудку ў 1968г. Спаліў за плату 150 рублёў і сам утануў у Нёмане ў тое лета, і ніхто не памятае яго імя.

Каб людзям аддалі спалены Уселюбскі касьцёл, то яны сабралі б грошы і аднавілі б яго. На крыжы каля касьцёла малітва з Апакаліпсісу: "Ад паветра, голаду, вайны і мору, выбаў нас, Пане!" Але ад злых людзей выбавіць ня можа нас Божа Сьвяты.

А на могілках ва Уселюбе капліца стаяла, пахавальная царква. Толькі сьцены ад яе засталіся. У мінулым годзе ксёндз наваградзкі Антоні талаку клікнуў, вынесьлі горы сьмецьця са старых могілак. Але склеп у стылю клясіцызму, у якім пахаваны паны Еркі, рабаўнікі ўзламалі, труну расплюшчылі, глядзець страшна, так збыткуюцца над людзкімі костачкамі...

Уселюбчанка

* * *

Да 1939г. касьцёлы Гродзеншчыны падпарадкоўваліся Віленскай епархіі. Цяпер тыя касьцёлы, што за Нёманам, належаць да Ломжынскай епархіі, а тыя, што на правы бок Нёмана — Беластоцкай.

За ўплывы на касьцёлы Беларусі змагаецца польскае, літоўскае ды латвійскае духавенства.

* * *

Касьцёл сьв. Андрэя ў Слоніме, збудаваны ў 1775 на месцы касьцёла 1490г., пашкоджаны вайной 1915, адбудаваны ў 28-29, дзейнічаў да 40, перажыў вайну. У 1950г. зрабілі склад солі. Соль застыла скалой і разьела мураваныя сьцены. Пачаў праваливацца дах.

* * *

Архімандрыт Жыровіц Стэфаній несьвядома размаўляе на беларускай мове. Калі ж запыталіся, што ён думае аб пераводзе набажэнства на мову, то рэзка адрэчыў: не бачыць у гэтым патрэбы, царква традыцыйна карыстаецца стараславянскай мовай.

Маці Цудатворная Жыровіцкая, ці ж для таго зьявілася на грушцы перад мясцовымі пастушкамі, каб яны не маглі з Табой размаўляць на роднай мове?

* * *

На зьнесеных амаль што могілках у Лідзе суполка "Рунь" апякуецца магілай удзельніцы паўстаньня 1863г. На пліце і на крыжы надпіс:

Валерыя Цехановіч з Цыбульскіх, удзельніца паўстаньня 1863. Жыла 92 гады, памерла ў Лідзе 23 студзеня 1933г.

Лідскія бюракраты лічаць, што гэта не дакумант.

* * *

У Мазырскай раённай газэце "Камуніст Палесься" за 14.04 зьмешчана аб"ява: 15.04 у вёсцы Юравічы ў будынку былога манастыра праходзілі спаборніцтвы па скалалазаньню і горнаму турызму на першынства Мазыра. Таксама і 16 красавіка...

У заключным дакуманце Венскай канфэрэнцыі аб бясьпецы і супрацоўніцтве ў Эўропе гаворыцца, што грамадзянам, установам і арганізацыям, захоўваючы права на інтэлектуальную ўласнасьць, у тым ліку аўтарскае права, — дазваляецца мець, размнажаць, пашыраць інфармацыйны матэр"ял усялякага роду.

Дакумант падпісаны 35 дзяржавамі, у тым ліку СССР.

Жыровіцы

Прыехаць у Жырова лёс мне выпаў,
дождж хрысьціць голаў грэшную маю.
І я пад гольлем шматвяковай ліпы
пільгрымам сьціплым спцішана стаю.

Побач сьвятыні белыя, як дзіва,
ў абдымках хмараў і высокіх дрэў.
Ідзе сьвятар, бы галубочак сівы,
стаміўшыся,
на лаўку хтось прысеў.

Сюды травой, аброшанай і мяккай,
на цудатворны пераможны зоў
йдуць людзі з горам, болем
і падзякай
нясуць з сабою веру і любоў.

Перада мной зямля наша сьвятая.
Стаяць ў паклоне дрэвы над вадой
дзе галубы бясшумна пралятаюць,
ступала Маці Божая па ёй.

Не знатнасьць, пастушкі яе віталі
Прыйшла да нас ў вясьняны дзень
знарок,
і краю міламу, каб лепшымі мы
сталі,
пакінула на дрэве абразок.

Над намі храм, туманныя нябёсы.
Крынічанька пад храмам
б"е з зямлі.
Як пастушок ў кашульцы белай,
босы,
стаю, і слёзы твар мой залілі.

Адданасьцю стукочуць нашы сэрцы.
З крыніц благаславенных
праўду піць.
Мінуласьці сьвятой зь зямлі ня
сьцерці
і веры ў Бога ў сэрцы не спыніць

Жыровічы, славутая мясьціна,
здаўна пракладзены для нас
дзядамі шлях,
Малітвы боль ў нялёгкую хвіліну
мы на тваіх складаем алтарах.

Хай будзе мір ды згода будзе
ўсюды.
Усё ж калі грозьбай азарыцца сінь
нашай зямлі, дастойнай Тваіх цудаў,
у сваёй апецы, Божа, не пакінь!

Ларыса Геніюш.

* * *

Хто не шануе родную мову, той не шануе сябе самога, ні свой род, ні сваіх дзядоў, бацькоў, каторыя тэй жа мовай гаварылі.

А хто стыдаецца роднай мовы, варт таго, каб і яго добрыя людзі стыдаліся, як вырадка, бо стыдаючыся роднай мовы ён крыўдзіць ня толькі дзядоў, бацькоў, але і ўвесь народ беларускі.

Вацлаў Ластоўскі